

Komentář ke struktuře ŠVP v základním vzdělávání

Cílem komentáře ke struktuře ŠVP je blíže vysvětlit obsah jednotlivých bodů struktury tak, aby byly chápány všemi uživateli stejně a aby bylo zřejmé, proč jsou vyžadovány. To by mělo usnadnit tvorbu ŠVP na základních školách a víceletých gymnáziích i budoucí činnost ČŠI při posuzování ŠVP. Zpřesnění struktury ŠVP, a tím i podoby konkrétních programů, v žádném případě neznamena jejich obsahovou unifikaci ani omezení možnosti vkládat do ŠVP další údaje (které škola považuje za podstatné pro vymezení svých vzdělávacích záměrů) nad rámec vymezené struktury ŠVP.

Komentář postupuje podle jednotlivých bodů struktury ŠVP, je uvozen písmenem K a je psán menší velikostí písma.

1. Identifikační údaje

- oficiální název ŠVP: Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání

K: Oficiální název ŠVP patří k nezbytným identifikačním údajům. Je jediným údajem, který je shodný ve všech ŠVP pro základní vzdělávání a který zařazuje program do skupiny stejných kurikulárních dokumentů – dokumentů pro realizaci základního vzdělávání.

Základní školy použijí oficiální název – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání

Víceletá gymnázia použijí oficiální název ... (bude doplněno podle odpovědi legislativců MŠMT)

- předkladatel:

- název školy
- adresa školy
- jméno ředitele
- kontakty

- zřizovatel:

- název
- adresa
- kontakty

K: Názvem školy (zřizovatele) se rozumí celý oficiální název školy (zřizovatele), adresa musí být úplná, včetně poštovního směrovacího čísla. Jméno ředitele se uvádí nezkrácené i s tituly. Pro komunikaci se školou (zřizovatelem školy) je nutné uvést alespoň jeden funkční kontakt (telefon, fax, e-mail), nejvhodnější je uvést více kontaktů. Doporučit lze (pro lepší styk s veřejností) i adresu webové stránky školy.

Další doporučené údaje: motivační název ŠVP, IČO, IZO, RED-IZO, jméno koordinátora tvorby ŠVP

K: Škola může uvést i motivační název svého ŠVP, který by měl vystihovat zaměření školy, být v souladu s výchovnou a vzdělávací strategií školy, případně vystihovat jiná konkrétní specifika či myšlenky, které školu a její ŠVP nějak charakterizují (předznamenávají).

Dalšími doporučenými identifikačními údaji mohou být IČO, IZO, RED-IZO apod., které školy používají i na jiných dokumentech.

Pokud není koordinátorem tvorby ŠVP ředitel školy, je vhodné uvést i jméno koordinátora tvorby ŠVP (nezkrácené i s tituly) a kontakt na něj. Má-li škola více koordinátorů, je vhodné uvést kontakty na všechny koordinátory.

2. Charakteristika školy

K: Charakteristika školy by měla obsahovat popis základních podmínek, jimiž škola disponuje, jako východisko pro formulování charakteristiky ŠVP.

- úplnost a velikost školy

K: Škola uvede, zda je plně organizovaná, nebo zda má jen některý stupeň vzdělávání (případně jen některé ročníky daného stupně). Dále je vhodné uvést typ školy (městská, spádová atd.), její kapacitu, tříd v ročnících apod.

- vybavení školy (materiální, prostorové, technické, hygienické)

K: Popis podmínek by měl naznačit možnosti školy – co má škola k dispozici, co může využívat pro výuku i další činnosti žáků, jaké podmínky a zázemí mají samotní učitelé, případně jaká omezení má škola a jak chce podmínky do budoucna měnit ve prospěch kvalitnějšího vzdělávání (vybavenost učeben a kabinetů, učební prostory, prostory pro TV, prostory pro jiné činnosti žáků atd.; technické vybavení školy, které podporuje výuku a život ve škole – PC, televizní okruhy aj.; hygienické zázemí pro osobní hygienu, stravování, duševní hygienu žáků i učitelů, opatření týkající se bezpečnosti žáků atd.) .

- charakteristika pedagogického sboru (velikost sboru, kvalifikovanost)

K: Škola uvede informace o pedagogickém sboru, které jsou podstatné pro činnost školy, především pro vzdělávání žáků: počet vyučujících, jejich odborná kvalifikovanost, tj. schopnost odborně realizovat konkrétní vyučovací předměty i jiné výchovné a vzdělávací činnosti (odborné i specifické dovednosti, které lze využít ve vzdělávání žáků) atd. Vhodné je zařadit i údaje o zastoupení pedagogů se specifickými odbornostmi či funkcemi (školní psycholog, speciální pedagog, vychovatelé, asistenti učitelů a žáků, externí pedagogové atd.).

- dlouhodobé projekty, mezinárodní spolupráce

- spolupráce s rodiči žáků a jinými subjekty (školskou radou, školskými poradenskými zařízeními, místními a regionálními institucemi aj.)

K: V posledních dvou bodech charakteristiky školy se požadují další informace, které mohou významně předznamenat vzdělávací i jinou činnost školy. Škola vymezí způsoby spolupráce na různých úrovních a různých úkolech (projektech), přiblíží rodičům žáků i širší veřejnosti způsoby předávání informací o škole a o žácích.

Další doporučené údaje: umístění školy, charakteristika žáků

K: Údaje o umístění školy mohou být důležité z hlediska okolního prostředí, dostupnosti školy, dopravní obslužnosti apod.

Charakteristika žáků má doplnit údaje o tom, z čeho škola vychází při svých úvahách o vzdělávání. Charakteristikou žáků se rozumí především údaje o tom, odkud žáci na školu přicházejí (v případě spádové školy atd.), zda se ve škole vzdělávají žáci se speciálními vzdělávacími potřebami a žáci mimořádně nadaní.

3. Charakteristika ŠVP

- zaměření školy

K: V tomto bodě škola vymezuje, co je ve vzdělávání dané školy nejdůležitější, na co se zaměří, co bude především podporovat a rozvíjet, co se stane jejími prioritami atd. Zaměření školy vychází z výchovných a vzdělávacích potřeb žáků, z kvalifikovanosti pedagogického sboru, případně ze vzdělávacích tradic školy a musí být v souladu s cíli základního vzdělávání. Zaměření je možné vymezit prostřednictvím profilace školy, výchovných a vzdělávacích priorit, záměrů v určitých oblastech vzdělávání a života školy (např. škola podporující zdraví, zaměření na environmentální výchovu, na vzdělávání žáků s vadami zraku atd.).

V případě, že škola neuvažuje o specifickém zaměření, je třeba tuto skutečnost také vyjádřit (u víceletých gymnázií půjde o tzv. všeobecné zaměření).

Zaměření školy nemusí být jen zdůrazněním toho, co škola dobře zvládá, ale i toho, co škola chce zvládnout a k čemu si postupně vytváří fungující systém.

- výchovné a vzdělávací strategie: společné postupy na úrovni školy, uplatňované ve výuce i mimo výuku, jimiž škola cíleně utváří a rozvíjí klíčové kompetence žáků

K: V této části charakteristiky ŠVP škola vymezí všechny zásadní postupy, které povedou na škole k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Tyto strategie jsou vymezeny na úrovni školy a budou uplatňovány všemi pedagogy působícími na škole. Výchovné a vzdělávací strategie jsou formulovány prostřednictvím společně uplatňovaných a upřednostňovaných postupů, metod a forem práce, případně aktivit, příležitostí či pravidel. Výchovné a vzdělávací strategie jsou formulovány ke každé klíčové kompetenci, tím dává škola prokazatelně najevo, jak zajišťuje utváření a rozvíjení klíčových kompetencí u všech žáků a všemi pedagogy.

- zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

- zabezpečení výuky žáků mimořádně nadaných

K: V daných bodech se opět jedná o formulaci postupů, které škola bude uplatňovat ve vztahu k těmto žákům a k naplňování jejich vzdělávacích potřeb. Z textu musí být patrné, co je škola schopna těmto žákům nabídnout a zajistit (specifické podmínky, činnosti apod.).

- začlenění průřezových témat (výčet všech průřezových témat a jejich tematických okruhů, uvedení v jakém ročníku, vyučovacím předmětu a jakou formou jsou tematické okruhy realizovány)

K: Škola uvede přehled všech průřezových témat a jejich tematických okruhů, včetně zařazení těchto témat do příslušných ročníků, i všech způsobů (forem) jejich realizace (samostatný předmět, projekt, integrace do předmětu aj.). Informace se pro větší přehlednost doporučuje zpracovat do tabulky.

K: U málotřídních škol by mělo jít o takový výběr a rozvržení tematických okruhů průřezových témat, který by odpovídal počtu ročníků ve škole a bral v úvahu informace ze škol, kam žáci nejčastěji odcházejí. Vzhledem k obsahové návaznosti průřezových témat v základním a gymnaziálním vzdělávání mohou šestiletá gymnázia začleňovat a realizovat tematické okruhy průřezových témat jako ucelený systém v rámci celého gymnaziálního cyklu. Na osmiletých gymnáziích se však musí žáci setkat se všemi průřezovými tématy na nižším i vyšším stupni.

4. Učební plán

- tabulace učebního plánu: výrazné oddělení 1. a 2. stupně; výčet povinných vyučovacích předmětů s jejich časovými dotacemi pro jednotlivé ročníky; uvedení časových dotací pro volitelné předměty v jednotlivých ročnících; celkové počty hodin v jednotlivých ročnících a celkové počty hodin za 1. a 2. stupeň

K: Požaduje se sestavení údajů učebního plánu do tabulky. Údaje týkající se jednotlivých stupňů vzdělávání musí být výrazně odlišeny (v jedné tabulce nebo ve dvou samostatných tabulkách).

Výčet povinných předmětů znamená výčet jejich plných (nezkrácených) názvů, které vyjadřují vzdělávací obsah předmětu a jsou shodné s názvy předmětů v učebních osnovách. Dále musí tabulace obsahovat přehled časových dotací (počty hodin) pro konkrétní předměty v jednotlivých ročnících. Při stanovování časových dotací je třeba naplnit všechny případné specifické podmínky dané poznámkami k rámcovému učebnímu plánu (např. vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Tělesná výchova je realizován ve všech ročnících základního vzdělávání – časová dotace pro Tělesnou výchovu nesmí ze zdravotních a hygienických důvodů klesnout pod 2 hodiny týdně).

Časové dotace všech vyučovacích předmětů vzniklých ze vzdělávacích oborů jedné vzdělávací oblasti RVP ZV musí naplnit minimální časovou dotaci určenou pro tuto vzdělávací oblast v rámcovém učebním plánu RVP ZV.

U volitelných předmětů není účelné uvádět v učebním plánu konkrétní názvy, protože výčet nabízených a realizovaných volitelných předmětů se může lišit a každý rok měnit. Doporučuje se uvést pouze časové dotace, které budou žáci povinně absolvovat v jednotlivých ročnících.

Konkrétní seznam nabízených a realizovaných volitelných předmětů se doporučuje vymezit v samostatné tabulce, v příloze ŠVP apod.). Vázaná a volná disponibilní časová dotace musí být využity v souladu s pravidly uvedenými v RVP ZV.

Celkové počty hodin musí dát součet 118 na 1. stupni, respektive 122 hodin na 2. stupni. Součet realizovaných hodin nesmí být vyšší ani nižší. Celkové počty hodin v jednotlivých ročnících musí být v rozmezí minima a maxima, které pro jednotlivé ročníky stanovuje RVP ZV. Málotřídní školy stanovují počty hodin v ročnících tak, aby navazující školy mohly stanovovat počty hodin spíše na horní hranici rozmezí. Šestiletá gymnázia stanovují hodinové dotace v jednotlivých ročnících základního vzdělávání spíše na horní hranici rozmezí.

Pokud chce škola uvést také nepovinné předměty, je nutné je uvádět odděleně od povinných a volitelných předmětů, protože nečerpají hodinovou dotaci z hodin stanovených v RVP ZV. Vzhledem k častějším změnám a nutné aktualizaci nepovinných předmětů se doporučuje uvádět je v samostatné tabulce, v příloze ŠVP apod.

- poznámky k učebnímu plánu: obsahové vymezení, organizační podmínky a jiná specifika realizace povinných a volitelných předmětů, pokud údaje nejsou zřejmé z tabulace učebního plánu (z jakého oboru/oborů, případně průřezových témat, byl vyučovací předmět vytvořen, pokud nemá identický vzdělávací obsah i název jako příslušný vzdělávací obor v RVP ZV; uplatnění jiné organizační formy, než je vyučovací hodina atd.)

K: Škola popíše všechny odlišnosti vznikající na základě nových (změněných, neobvyklých) názvů předmětů, na základě přesunů a integrací vzdělávacího obsahu či vytváření nových předmětů, případně na základě uplatnění jiných forem vzdělávání, než je vyučovací hodina (celoroční projekty atd.).

Pokud jsou všechny údaje k danému vyučovacímu předmětu z tabulace zřejmé, není nutné k danému předmětu vytvářet poznámky.

Údaje o vyučovacích předmětech v poznámkách k učebnímu plánu, v poznámkách k učebnímu plánu a v učebních osnovách nesmí být v rozporu.

5. Učební osnovy

K: Učební osnovy se zpracovávají pro každý vyučovací předmět, včetně volitelných předmětů i vyučovacích předmětů vzniklých z průřezových témat.

- název vyučovacího předmětu

K: Každý vyučovací předmět musí mít svůj název, který stanovuje škola. Doporučuje se, aby jednotlivé názvy byly ve shodě se vzdělávacím obsahem oboru, z něhož byl vyučovací předmět vytvořen, a aby byly srozumitelné pro žáky, jejich rodiče i širší veřejnost.

- charakteristika vyučovacího předmětu:

- obsahové, časové a organizační vymezení vyučovacího předmětu (specifické informace o předmětu důležité pro jeho realizaci, v případě integrace uvést z jakých vzdělávacích oborů, jejich částí a průřezových témat je vzdělávací obsah předmětu vytvořen)

K: Tato část ŠVP navazuje na učební plán a poznámky k učebnímu plánu a rozvádí (specifikuje) všechny podstatné informace o předmětu, které jsou důležité pro jeho realizaci. Především z jakého vzdělávacího oboru předmět vznikl, jaké části jiných vzdělávacích oborů a jaká průřezová témata integruje, zda byl časově posílen a proč (rozšíření vzdělávacího obsahu daného oboru, integrace témat jiných oborů atd.). Dále se uvádějí formy realizace vzdělávacího obsahu, pokud se počítá s jinými formami, než je vyučovací hodina, případně se výuka realizuje v jiných prostorách než ve škole atd. Doplnit se mohou i údaje o dělení či spojování tříd pro výuku atd.

- výchovné a vzdělávací strategie: společné postupy uplatňované na úrovni vyučovacího předmětu, jimiž učitelé cíleně utvářejí a rozvíjejí klíčové kompetence žáků

K: V této části charakteristiky vyučovacího předmětu se vymezí všechny zásadní postupy, které povedou v daném předmětu k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Tyto strategie jsou rozpracovávány ke každé klíčové kompetenci a jsou uplatňovány všemi učiteli daného předmětu.

▪ vzdělávací obsah vyučovacího předmětu:

- distribuce a rozpracování očekávaných výstupů z RVP ZV do ročníků, případně do delších časových úseků
- výběr a rozpracování učiva z RVP ZV do ročníků ve vazbě na očekávané výstupy
- průřezová témata – výběr tematických okruhů s konkretizací námětů a činností v ročnících

K: Při tvorbě učebních osnov má škola dvě možnosti – distribuovat a rozpracovat vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů ve vyučovacích předmětech 1) do ročníků, nebo 2) do delších časových úseků.

Ad 1) Škola zformuluje výstupy, které postupně povedou k tomu, že bude naplněn očekávaný výstup RVP ZV. Zařadí je do ročníků a k nim přiřazuje (rozpracovává) do ročníků učivo, jehož prostřednictvím žák požadovaného výstupu dosáhne.

Ad 2 a) Škola zformuluje výstupy, které postupně povedou k tomu, že bude naplněn očekávaný výstup RVP ZV. Tyto dílčí výstupy zařadí do ročníků. Pokud by se k rozpracovaným dílčím výstupům přiřazovalo opakovaně stejné učivo, je možné je uvést pro více ročníků najednou.

Ad 2 b) Škola zformuluje výstupy, které postupně povedou k tomu, že bude naplněn očekávaný výstup RVP ZV. Tyto výstupy jsou zpracovány pro delší časové období. V takových případech musí být učivo rozpracováno do jednotlivých ročníků.

Popsané způsoby zpracování vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů se mohou v jednotlivých předmětech lišit. Při zachování podmínky „ročníkového vymezení“ alespoň výstupů nebo učiva se může zpracování vzdělávacího obsahu lišit i v jednotlivých vzdělávacích obdobích jednoho předmětu.

Jako součást vzdělávacího obsahu škola vymezí i realizovaná průřezová témata (ve shodě s celkovým přehledem průřezových témat v charakteristice ŠVP). Uvádějí se především názvy tematických okruhů průřezových témat s konkretizací námětů a činností těchto tematických okruhů.

Další doporučené údaje: mezipředmětové souvislosti, případné další poznámky upřesňující realizaci vzdělávacího obsahu

K: Doporučuje se rozpracovávat mezipředmětové souvislosti, případně zařazovat jakékoli další poznámky, které mohou pomoci učitelům při přípravě a realizaci výuky. Je třeba dbát na to, aby nešlo o formální odkazy a poznámky. Je zřejmé, že odkazy a poznámky budou vznikat i postupně v návaznosti na zkušenosti učitelů při realizaci ŠVP a budou průběžně doplňovány.

6. Hodnocení žáků a autoevaluace školy

▪ pravidla pro hodnocení žáků:

- způsoby hodnocení – klasifikací, slovně, kombinací obou způsobů
- kritéria hodnocení

K: V pravidlech pro hodnocení škola vymezí, jaký způsob hodnocení žáků bude na jednotlivých stupních (případně v konkrétních ročnících, vyučovacích předmětech) používat (klasifikace, slovní hodnocení, kombinace obou způsobů). Dále škola stanoví pravidla, která budou učitelé u jednotlivých způsobů hodnocení uplatňovat (v čem se bude hodnocení lišit vzhledem k věku žáků, případně vzhledem k jednotlivým předmětům, jak mohou hodnocení ovlivňovat žáci atd.).

Způsob hodnocení by měl být podložen kritérii hodnocení, která by se měla odvíjet od klíčových kompetencí.

▪ autoevaluace školy:

- oblasti autoevaluace
- cíle a kritéria autoevaluace
- nástroje autoevaluace
- časové rozvržení evaluačních činností

K: Pro autoevaluační činnosti si škola v této části ŠVP stanovuje oblasti, v nichž chce autoevaluaci provádět (např. výuka, školní klima, hodnocení žáků, práce učitelů, spolupráce s rodiči atd.).

U jednotlivých oblastí si škola stanovuje cíle autoevaluace (co je cílem sledování v jednotlivých oblastech autoevaluace, co chce zjišťovat). S cíli autoevaluace velice úzce souvisejí kritéria autoevaluace – škola si vymezuje měřítko (hlediska), podle kterých bude svou činnost vyhodnocovat.

Dále škola vymezí nástroje, které bude při autoevaluaci používat (dotazníky, rozhovory, diskuse, žakovské práce atd.).

V neposlední řadě škola vytváří časový plán autoevaluace, podle kterého budou evaluační činnosti v rámci autoevaluace ve škole vykonávány.